

10. Yarmysh, N.M. (2014), *Problemy kryminalno-pravovoyi kvalifikatsiyi (zlochyny proty zhyttya ta zdorovya osoby, proty vlasnosti, u sferi sluzhbovoyi diyalnosti ta profesiynoyi diyalnosti, povyazanoi z nadanniyam publichnykh posluh) : navch. posib.* [Problems criminal legal qualification (crimes against life and health, against property in the area of performance and professional activities related to the provision of public services) : tutorial], National academy of office of public prosecutor of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
11. Haliakbarov, R.R. (1980), *Kvalifikatsiya gruppovykh prestupleniy* [Qualification of group crimes], Yuridicheskaya literatura, Moscow, Russia.
12. Andrushko, P.P., Honcharenko, V.H. and Fesenko, E.V. (editors) (2008), *Naukovo-praktichnyi komentar do Kryminalnogo kodeksu Ukrayini* [Scientific and practical comment to the Criminal Code of Ukraine], Dakor, Kyiv, Ukraine.
13. Lizohub, Ya.H. and Yatsenko, S.S. (2005), *Protydiya torhivli lyudmi : analiz vitchiznyanoho ta zarubizhnoho zakonodavstva : navch. posib.* [Combating human trafficking : an analysis of domestic and foreign law : tutorial], Atika, Kyiv, Ukraine.
14. Bazhanov, M.I. (2012), *Izbrannye trudy* [Selected works], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
15. Navrotskiy, V.O. (2006), “Forms of complicity in the crime and their consideration in criminal justice training”, *Sudova praktyka Verkhovnoho Sudu Ukrayiny u kryminalnykh spravakh* [Litigation Supreme Court of Ukraine in criminal matters], Vydavnychy Dim «In Yure», Kyiv, pp. 282-301.
16. Boytsov, A.I. (2002), *Prestupleniya protiv sobstvennosti* [Crimes against property], Yuridicheskii tsentr Press, Saint-Petersburg, Russia.
17. Lopashenko, N.A. (2005), *Prestupleniya protiv sobstvennosti : teoretiko-prikladnoe issledovanie* [Crimes against property : theoretical and applied research], LeksEst, Moscow, Russia.
18. Khilyuta, V. (2008), “The joint commission of the theft of a group of persons”, *Uholovnoe pravo*, no. 5, pp. 48-53.
19. Pylypchuk, P.P. (1999), “Plenum gave explanations on training features offenses provided for in paragraphs "и" and "і" of Art. 93 CC of Ukraine”, *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrayiny*, no. 2, pp. 9-11.
20. Tatsiy, V.Ya., Borisov, V.I. and Tyutyugin, V.I. (editors) (2015), *Kryminalne pravo Ukrayiny : Zahalna chastyna : pidruchnyk* [Criminal law Ukraine : Chapeau : textbook], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
21. Tkachenko, V.V. (2013), “Committing a crime by a conspiracy under the Criminal Code of Ukraine”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.08, Kyiv national university of the name of Taras Shevchenko, Kyiv, Ukraine.

УДК 343.4 (477)

“ПОРАЖАЮЩА ЧЕСТЬ (ОСРАМИТЕЛЬНЫЕ)” ПОКАРАННЯ ЗА УЛОЖЕННЯМ ПРО ПОКАРАННЯ КРИМІНАЛЬНІ ТА ВИПРАВНІ 1845 Р.

Підгородинський В.М., к.ю.н., доцент

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
вул. Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна,
vmp.odesa@gmail.com*

У статті розглянуто систему злочинів проти честі й гідності згідно з Уложенням про покарання кримінальні та виправні 1845 р., а також групи «ганебних» покарань. До «ганебних» покарань належали позбавлення та обмеження прав, поліцейський нагляд, обряд публічної страти. Розглянуто зміст кожного з наведених покарань, проведено порівняння з покараннями в сучасному кримінальному праві.

Ключові слова: честь, ганьба, покарання, Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р., злочин, проект закону, історія, генезис.

**«ПОРАЖАЮЩА ЧЕСТЬ (ОСРАМИТЕЛЬНЫЕ)» НАКАЗАНИЯ ПО УЛОЖЕНИЮ
О НАКАЗАНИЯХ УГОЛОВНЫХ И ИСПРАВИТЕЛЬНЫХ 1845 Г.**

Подгородинский В.Н.

*Национальный университет «Одесская юридическая академия», ул. Фонтанская дорога, 23, г. Одесса, Украина
vmp.odesa@gmail.com*

В статье рассмотрена система преступлений против чести и достоинства согласно Уложению о наказаниях уголовных и исправительных 1845 г., а также группы «позорящих» наказаний. К «позорящим» наказаниям принадлежали лишения и ограничения прав, полицейский надзор, обряд публичной казни. Рассмотрено содержание каждого из названных наказаний, проведено сравнение «позорящих» наказаний с наказаниями в современном уголовном праве.

Ключевые слова: честь, позор, наказание, Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 г., преступление, проект закона, история, генезис.

**“AFFECTED HONOR (SHAMEFUL)” PUNISHMENT UNDER THE LAW ABOUT CRIMINAL
AND CORRECTIONAL PUNISHMENT IN 1845**

Podgorodinskiy V.N.

*National university “Odessa law academy”, str. Fontanskaya road, 23, Odessa, Ukraine
vmp.odesa@gmail.com*

The article describes a system of crimes against the honor and dignity under the law about criminal and correctional penalties in 1845, and of the “defame” punishment. There are “defamatory” punishments deprivation and restriction of rights, police surveillance and public executions ritual. Content of each of these of punishments were reviewed and compared with the penalties for offenses against the honor and dignity in modern criminal law.

The author made the conclusion that the individual elements of the “defame” punishment exist in the criminal legislation of Ukraine in the form of certain types of punishment (“deprivation military, special rank, rank, grade or qualification class” and “deprivation the right to occupy certain positions or engage in certain activities”), criminal records in the form of restriction of the rights and freedoms of the convicted person in the other branches of law. The principal should be the difference in focus humiliation of punishment to deprive a person of respect from others with aim to highlight the negative qualities of a particular person in connection with the commission of a crime. However, punishment should not dehumanize the person, because it involves the destruction of inner human values deformation of the internal world.

It is pointed that punishment should not demean human dignity without a mention of face honor in part 3 article 50 of the Criminal Code of Ukraine. Every punishment in more or less humiliating person’s guilty, thereby determines the behavior of the mentioned person as a negative and convicted person as unworthy of public respect. This boundary should be hold otherwise the punishment destroys human qualities in convicted person.

In the case of humiliation of human dignity or causing physical suffering, the person will not improve and the person begins to oppose itself to society: his crime is perceived not as a negative act, but as a “rebellion”, “challenge” to law, government. Convicted finds supporters in criminal environment and becomes a professional criminal.

In the case of the criminalization of slander, one of its possible aggravating circumstances can be a sign of how “committed by an official with using official position”.

Key words: honor, shame, punishment, Law about criminal and correctional punishment in 1845, crime, draft law, history, genesis.

Питанням гідності нації, народу присвячують свої промови політичні та громадські діячі. Їх досить ґрунтовно розглянуто в цивільному праві й законодавстві України, проте недостатньо уваги приділено в кримінальному законодавстві та кримінальному праві.

Цікаво, чи є застосування покарання до засудженої особи приниженням її честі та гідності? Адже ч.3 ст.50 Кримінального кодексу України (далі – КК України) проголошує: «Покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність». Інколи саме історичний досвід містить відповіді на проблемні питання, тому варто звернутись до нього. Вказане свідчить про необхідність аналізу покарань, які принижували честь і гідність засуджених осіб, в історії кримінального законодавства України.

Питання захисту честі й гідності особи положеннями кримінального законодавства досліджували такі вчені, як Л.М. Сугачев, А.В. Белявський, М.І. Зарогодніков, М.Й. Коржанський, А.М. Ерделевський, В.І. Мархотін, В.І. Шмаріон, Ю.В. Ганжа, К.А. Шахманаєв, С.Л. Ліпатова, В.О. Сідоров, Н.К. Рудий та ін. Проте покарання, що ганьблять честь і гідність особи, в історії кримінального права досліджено недостатньо.

У «Словнику російської мови» С.І. Ожегова «честь» визначається як варті поваги й гордості моральні якості та етичні принципи особистості, добра, незаплямована репутація, добре ім'я, пошана, повага, а «гідність» – як сукупність високих моральних якостей, а також повага цих якостей у самому собі [1, с. 168, 811].

М.Л. Гаскаров писав, що на відміну від поняття «гідність» моральна цінність особистості в понятті «честь» пов'язується з конкретним суспільним становищем людини, родом її діяльності й заслугами, які за нею визнаються [2, с. 11].

К.Б. Ярошенко вважає, що честь і гідність громадянина – це його моральні якості, моральна цінність, відмінність між якими полягає в тому, що якщо мається на увазі оцінка з боку оточуючих, то мова йде про честь громадянина, а якщо самооцінка – про його гідність [3, с. 168, 811]. На думку О.В. Синегубова, предмети оцінки з точки зору честі та з точки зору гідності співпадають, а відмінність між честю й гідністю людини полягає в тому, що честь – це об'єктивний підхід, а гідність – це суб'єктивний підхід під час оцінки якостей людини [4, с. 8].

Отже, честь конкретної людини можна визначити як позитивну оцінку, яка дається суспільством якостям конкретної людини, натомість гідність людини – це позитивна самооцінка конкретної людини, самоповага. Вказане визначення дасть можливість з'ясувати значення «ганебних» покарань в історії кримінального права під час попередження злочинів проти честі й гідності.

Н.А. Неклюдов [5, с. 92], М.С. Таганцев [6, с. 178-180] виділяли таку групу покарань, як покарання «поражаючі честь (осрамительные)». До таких вказані криміналісти відносили позбавлення й обмеження прав, поліцейський нагляд та обряд публічної страти.

Виділення в історії кримінального права «ганебних» покарань, які принижували честь винуватих осіб, свідчить, що те чи інше покарання не може не заподіювати шкоду честі, а отже, у ч.3 ст.50 КК України законодавець виправдано згадує лише «людську гідність».

На думку Н.А. Неклюдова, до злочинів, що заподіювали шкоду честі й гідності, належали такі: 1) безпосередньо особиста образа, або, як її прийнято іменувати, «обіда»; 2) зневага та грубість (діяння, яке каралось лише в деяких випадках); 3) наклеп; 4) розголошення відомостей, що принижують честь, отриманих таємно або отриманих незаконним чином; 5) погрози (до них учений відносив діяння, у яких проявлявся умисел на вчинення злочину) [7, с. 5].

Порівняння вказаної системи злочинів проти честі й гідності особи із системою злочинів проти честі й гідності особи за чинним КК України, яку нами було досліджено раніше [8, с. 517-520], свідчить про те, що відповідальність за образу в чинному КК України є відсутньою; відповідальність, грубість і зневага передбачаються в різних формах у ст.ст.296, 297 тощо КК України; у чинному КК України не передбачається відповідальності за наклеп; розголошення відомостей, які принижують честь особи, передбачається положеннями ст.ст.132, 168, 182, 232 КК України; погроза як ознака злочину закріплюється в ч.2 ст.154, ст.ст.189, 303, 258-1 КК України [9, с. 77-80].

У системі злочинів проти честі й гідності особи, які закріплені в чинному КК України, порівняно із системою злочинів, яку було передбачено в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р., не передбачаються такі злочини, як наклеп та образа. Розглянемо більш детально кожен із видів «ганебних» покарань.

До **позбавлення та обмеження прав** Н.А. Неклюдов згідно з Уложенням про покарання кримінальні та виправні 1845 р. відносив позбавлення всіх прав стану, позбавлення всіх особливих прав і пільг особистих та за станом засудженого наданих, втрату деяких переваг та особливих прав.

Позбавлення всіх прав стану учений розглядав як наслідок кримінального покарання. Ці покарання, згідно зі ст.24 Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р., були особистими та не поширювались на інших членів сім'ї [5, с. 93-95].

Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. з подальшими редакціями передбачало відповідальність за протиправні діяння, які сьогодні є не лише злочинами, а й адміністративними, цивільними, дисциплінарними правопорушеннями. Вказані протиправні діяння синкретично відображають усі посягання проти честі й гідності особи, а тому їх наслідки також не є винятково кримінально-правовими.

Зміст покарання у вигляді **позбавлення прав стану** полягав у позбавленні таких прав: 1) станових (права на торгівлю, бути свідком укладення угод або в суді, перебувати на службі, бути повіреним, опікуном чи піклувальником); 2) відзнак, набутих за службою, освітою та діяльністю; 3) сімейних, тобто подружніх прав, прав батьківської влади та загалом будь-яких прав, що ґрунтуються на родинних зв'язках; 4) майнових (усе майно переходило до спадкоємців) [5, с. 93]. До кожної з названих категорії входить окремий орієнтовний перелік прав засуджених.

Згідно зі ст.22 Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. позбавлення всіх станових прав для дворян супроводжувалось втратою особистого дворянства й поєднаних із цим усіх пільг, для почесних громадян – втратою спадкових або особистих прав, для купців та їхніх сімейств у широкому розумінні – втратою доброго імені й усіх пільг, для міських жителів – втратою всіх прав загалом, а для почесних громадян і купців – присвоєних прав, для людей інших станів – втратою доброго імені та прав, особливо присвоєних кожному із цих станів [6, с. 175-180].

У ст.23 Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. під позбавленням відзнак розуміється позбавлення почесних титулів, чинів, орденів та інших відзнак, втрата грамот, дипломів, патентів та атестатів, що належать особисто засудженому. Згідно зі ст. 27 Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. враження сімейних прав було трьох видів: 1) враження прав шлюбних (у разі заслання, якщо один із подружжя не їхав за засудженим, шлюб розривався); 2) враження прав батьківських (позбавлення в разі заслання до Сибіру чи інших віддалених територій); 3) враження інших родинних і сімейних прав, що ґрунтувались на сімейному стані. Недоліками цих покарань, за твердженням Н.А. Неклюдова, було те, що вказані покарання були довічними, а також залежали не від виду злочину, а від тяжкості покарання [5, с. 97].

Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. передбачало відповідальність за різні види правопорушень, тому порівнювати необхідно з наслідками вчинення злочину, які передбачено не лише в КК України, а й в інших галузях законодавства України. У чинному законодавстві України наслідки вчинення злочину є подібними, проте не настільки поширеними (наприклад, такого обмеження майнових прав особи сьогодні не існує), у більшості випадків є строковими, а форма їх застосування – зовсім іншою.

Подібними до досліджуваних «ганебних» видів покарання є такі види покарань, як «позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу» та «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю», які включено до системи покарань згідно зі ст.51 КК України. До таких обмежень прав належать усі обмеження, пов'язані з наявністю судимості в засудженої особи. Наприклад, за Сімейний кодексом України (далі – СК України) не можуть бути усиновлювачами особи, які мають судимість (ст.212 СК України), а в разі вчинення злочину щодо дитини особа позбавляється батьківських прав (ст.164 СК України). Таких обмежень щодо зайняття певних посад чи зайняття певними видами діяльності через судимість багато.

Зміст **передачі під поліцейський нагляд** згідно з Уложенням про покарання кримінальні та виправні 1845 р. полягав у тому, що він застосовувався лише щодо покарань виправних, а не за кримінальні покарання; особа направлялась до віддаленої губернії. Суть нагляду полягала в тому, що піднаглядний був зобов'язаним перебувати в тому місті, у якому він перебував під наглядом, та не мав права відлучатись без дозволу поліції чи тієї громади, до якої належав.

Вказаний захід застосовувався як окреме покарання, а також як наслідок застосування заслання до Сибіру або інших віддалених територій. Недоліком цього покарання було те, що воно обмежувало можливість засудженого працювати за межами території, на якій він проживав, а також наймачі не бажали наймати на роботу особу, яка перебувала під наглядом поліції, оскільки не хотіли мати справу з поліцією. Відсутність роботи обумовлювала вчинення злочинів у майбутньому [5, с. 97-99].

Вказаний вид «ганебного» покарання, який було передбачено Уложенням про покарання кримінальні та виправні 1845 р., за своїм змістом певною мірою є схожим із таким поняттям, як адміністративний нагляд, що застосовується до осіб, які відбули покарання у вигляді позбавлення волі, у порядку, передбаченому положеннями Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Третій вид «ганебного» покарання – **обряд ганебної страти**. У ст.963 Уставу кримінального судочинства детально викладено опис цього обряду, який іменувався «выставка у позорного столба».

Раніше, до прийняття Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р., існував такий вид ганебного покарання, як «клейміння» [5, с. 98].

У стародавній Європі «клейміння» широко застосовувалось щодо греків і галлів, бриттів і фракійців, германців і слов'ян. Стародавні греки «мітили» татуюваннями ворожих шпигунів, тоді як римляни використовували спеціальні татуювання для «таврування» бандитів і рабів, осіб іншої віри. Проте функції тавра, татуювання, клейма в окремих випадках могли мати й інше значення – захищати власника, показувати його соціальне становище, давати певні привілеї та престиж, приносити успіх [10, с. 50-51].

Сьогодні «татуювання» з «ганебного» покарання перетворилось на мовну систему позначення свого статусу злочинцем у кримінальному середовищі. За малюнком і місцезнаходженням татуювання на тілі засудженого розрізняють, який соціальний статус займала особа в місцях позбавлення волі, за що її було засуджено тощо, тобто приводить до формування кримінальних субкультур із засуджених, у яких змінюється система ціннісних орієнтирів.

Від обряду ганебної страти звільнялись особи похилого віку (понад 70 років) та малолітні особи (до 21 року). Сам обряд публічної страти застосовувався лише в разі засудження особи до покарання, поєднаного з позбавленням усіх станів.

Зі знищенням секретного судочинства, як стверджував Н.А. Неклюдов, немає необхідності в подібному обряді, оскільки злочинець і без того «виставляється на очі всіх на лаві підсудних» [5, с. 100]. Форми реалізації вказаних видів покарань є різними.

М.С. Таганцев виділяв декілька форм реалізації «ганебних» покарань. Найбільш простою формою було оголошення злочинця позбавленим честі, безчесним, причому таке оголошення здійснювалось зазвичай публічно, в урочистій обстановці, а потім для цієї особи наставали згадані невігідні наслідки у відносинах з іншими громадянами, суспільством, державою. Такі види покарань було перейнято з поняття «*degradation civique*» («лишення гражданских прав») Французького кодексу 1791 р., у якому до засуджених звертались з урочистою заявою: «Наша держава вважає Вас викритим у безчесному вчинку; закон та суд позбавляють вас французьких цивільних прав».

Другою формою реалізації «ганебних» покарань була жартівлива й ганебна форма: засуджених осіб змушували ходити у вбранні блязня, голими, їздити на віслику, кат перед стратою бив по обличчю засуджену особу тощо.

Третьою формою реалізації «ганебних» покарань є публічне жартівливе та ганебне визнання винуватою особою своєї вини шляхом прохання прощення в потерпілого в принизливій формі (цілування руки, прохання прощення напівголим у церкві, у короля тощо) [6, с. 179-180].

Якщо порівняти покарання, передбачені в ст.51 КК України, з ганебними покараннями, передбаченими Уложенням про покарання кримінальні та виправні 1845 р., то на сьогодні держава відмовилась від «ганебних» покарань і від публічної форми їх виконання. Певні властивості «ганебних» покарань збережено в усіх покараннях, проте більшою мірою вони проявляються в покараннях, які виконуються «публічно» в громадських місцях: громадських роботах і виправних роботах.

У разі запровадження злочинів проти честі й гідності особи необхідно ширше застосовувати такі види покарань, як «позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу» та «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю».

Проте в судовій практиці є певні особливості застосування вказаних покарань. Відповідно до п.17 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути застосоване лише тоді, коли вчинення злочину було пов'язане з посадою підсудного або із зайняттям ним певною діяльністю. Це рішення має бути чітко сформульованим у резолютивній частині вироку, а якщо таке додаткове покарання є обов'язковим, то воно застосовується лише до тих осіб, які обіймали посади чи займалися діяльністю, з якими пов'язувалось вчинення злочину [11].

З огляду на практику застосування аналізованого виду покарання його застосування до осіб, які вчинили наклеп, є можливим лише в тому разі, якщо особа перебувала на певній посаді або займалась певним видом діяльності.

Отже, дослідження ганебних покарань за Уложенням про покарання кримінальні та виправні 1845 р. свідчить, що окремі елементи вказаних покарань існують у кримінальному законодавстві України у вигляді окремих видів покарань («позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу» та «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю»), судимості та у вигляді обмеження прав і свобод засудженої особи згідно з положеннями інших галузей законодавства. Ганебність форми виконання вказаних покарань не притаманна чинному кримінальному, кримінально-виконавчому та кримінально-процесуальному законодавству.

У разі запровадження кримінальної відповідальності за наклеп однією з можливих його кваліфікуючих ознак має бути «вчинене службовою особою з використанням службового становища».

У положеннях ч.3 ст.50 КК України обґрунтовано не зазначено, що покарання має не пригнічувати лише людську гідність, проте покарання більшою чи меншою мірою повинне принижувати честь винуватої особи: визнавати поведінку цієї особи негативною, а її – не гідною суспільної поваги. Вказаної межі необхідно дотримуватись, інакше покарання руйнує людські якості особи.

Принциповою має бути відмінність покарань у спрямованості зганьбити особу, тобто позбавити її честі, а саме поваги з боку оточуючих, визначити якості конкретної особи як негативні, тобто визнати такою особою, що вчинила злочин. Однак покарання не повинне принижувати людську гідність особи, руйнувати її внутрішні цінності, деформувати внутрішній світогляд.

У разі приниження людської гідності або завдання фізичних страждань особа не зазнає виправлення, а починає протиставляти себе суспільству: вчинений нею злочин сприймається не як негативний вчинок, а як «бунт», «виклик» закону, владі; вона знаходить прихильників у злочинному середовищі, які об'єднуються не лише за поглядами, а й за мовою спілкування («феня»), зовнішніми відмінностями («татуювання»). У цьому середовищі злочинна поведінка шанується, а ганебне в минулому покарання («клепіння, татуювання») фіксує «досягнення» особи в злочинній діяльності.

Подальшими напрямками наукових пошуків можуть бути дослідження поняття честі й гідності в історичних пам'ятках кримінального права, вивчення системи злочинів проти честі та гідності особи в історії кримінального законодавства України тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов ; под ред. Н.Ю. Шведовой. – М. : Русский язык, 1978. – 846 с.
2. Гаскаров М.Л. Правовая защита чести и достоинства личности : вопросы теории : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства ; история учений о праве и государстве» / М.Л. Гаскарова. – М., 1999. – 20 с.
3. Ярошенко К.Б. Жизнь и здоровье под охраной закона : Гражданско-правовая защита личных неимущественных прав граждан / К.Б. Ярошенко. – М. : Юрид. лит., 1999. – 20 с.
4. Синегубов О.В. Особливості цивільно-правового захисту честі та гідності, честі та ділової репутації працівників міліції : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юри. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / О.В. Синегубов. – Х., 2008. – 19 с.
5. Неклюдов Н.А. Уголовное право : Общая часть : (Конспект) / Н.А. Неклюдов. – С-П. ; Изд. «Русской книжной торговли», Типографія И.П. Меркулова, Граф. пер. дом. № 5, 1875. – 192 с.
6. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Лекции. Часть общая : в 2-х т. / Н.С. Таганцев. – М. : Наука, 1994. – Т. 1. – 283 с.
7. Неклюдов Н.А. Руководство к Особенной части Русскаго уголовного права : Т. 1 : Преступления и проступки против личности / Н.А. Неклюдов. – С-Пб. : Изд. «Русской книжной торговли», Типографія И.П. Меркулова, Граф. пер. дом. № 5, 1876. – 543 с.
8. Підгородинський В.М. Честь та гідність особи в системі об'єктів злочинів, передбачених розділом III Особливої частини КК України / В.М. Підгородинський // Правове життя сучасної

України : Матер. міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої ювілею академіка С.В. Ківалова (16-17 травня 2014 р., м. Одеса) : у 2 т. / відп. ред. В.М. Др'юмін. – Одеса : Юридична література, 2014. – Т. 1. – С. 517-520.

9. Підгородинський В.М. «Відомості» як засіб кримінального посягання на честь та гідність особи / В.М. Підгородинський // Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конфер. «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті» (6-7 лютого 2015 року, м. Одеса). – С. 77-80.
10. Александров Ю.К. Очерки криминальной субкультуры / Ю.К. Александров. – М. : «Права человека», 2001. – 152 с.
11. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Пленуму Верховного суду України від 23.12.2005 р. № 1 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/vb001700-05>.

REFERENCES

1. Ozhegov, S.I. (1978), *Slovar russkoho yazyka* [Russian dictionary], Russkiy yazyk, Moscow, Russia.
2. Gaskarov, M.L. (1999), “Legal protection of honor and dignity : theory”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Moscow, Russia.
3. Yaroshenko, K.B. (1999), *Zhizn i zdorove pod okhranoy zakona : Grazhdansko-pravovaya zashchita lichnykh neimushchestvennykh prav grazhdan* [The life and health protected by law : Civil protection of personal non-property rights of citizens], Yuridicheskaya literatura, Moscow, Russia.
4. Sinegubov, O.V. (2008), “Features of civil protection of honor and dignity, honor and reputation of the police officers”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.03, Kharkiv, Ukraine.
5. Neklyudov, N.A. (1875), *Ugolovnoe pravo : Obshchaya chast : (Konspekt)* [Criminal Law : General Part : (Synopsis)], Izd-vo “Russkoy knizhnoy torgovli”, Tipografiya I.P. Merkulova, Saint-Petersburg, Russia.
6. Tagantsev, N.S. (1994), *Russkoe uholovnoe pravo. Lektsii. Chast obshchaya : v 2-kh t.* [Russian criminal law. Lectures. Common part : in 2 vol.], vol. 1, Nauka, Moscow, Russia.
7. Neklyudov, N.A. (1876), *Rukovodstvo k Osobennoy chasti Russkago uholovnago prava : T. 1 : Prestupleniya i prostupki protiv lichnosti* [Guide to the peculiarities of the Russian Criminal Law : Vol. 1 : Crimes and offenses against the person], Izd-vo “Russkoy knizhnoy torgovli”, Tipografiya I.P. Merkulova, Saint-Petersburg, Russia.
8. Pidgorodinskyi, V.M. (2014), “Honor and dignity system objects offenses specified in Chapter III of the Criminal Code Ukraine”, *Pravove zhyttya suchasnoyi Ukrayiny : Mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyachenoyi yuvileyu akademika S.V. Kivalova* [The legal life of modern Ukraine : Mater. Of intern. scientific-practic. conf., devoted to anniversary of Academician S.V. Kivalov], Odesa, Yurydychna literatura, May 16-17, 2014, vol. 1, pp. 517-520.
9. Pidgorodinskyi, V.M. (2015), “«Vidomosti» as a means of criminal offending the honor and dignity”, *Materialy Vseukrayinskoyi nauk.-prakt. konfer. «Novi zavdannya ta napryamy rozvytku yurydychnoyi nauky u XXI stolitti»* [Materials of the All-Ukrainian scientific-practic. konfer. "New challenges and directions of development of legal science in the XXI century"], Odesa, February 6-7, 2015, pp. 77-80.
10. Aleksandrov, Yu.K. (2001), *Ocherki kriminalnoy subkultury* [Sketches of the criminal subculture], «Prava cheloveka», Moscow, Russia.
11. “On the practice of courts of Ukraine legislation on the exemption from criminal liability” : Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine from 23.12.2005 № 1, available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/vb001700-05>.